

V I N T A G E

Constantin Bacalbașa, descendentul unei familii brăilene, s-a născut la 21 august 1856 la București. A desfășurat o foarte bogată activitate jurnalistică, afirmându-se ca unul dintre cei mai prolifici și merituosi jurnaliști români din epoca de glorie a presei noastre. Participă din tinerețe la activitatea primelor cercuri social-democrate din România, debutând aici în presa anilor 1880. Adevăratul debut ziaristic și-l face însă în 1881 în cotidianul liberal *Telegraful*, scriind apoi, vreme de 54 de ani, la jurnale din mai toate orizonturile presei românești: social-democrată, radicală (*Lupta*), liberală, conservatoare. Ultimele decenii de viață și le dedică activității în redacțiile ziarelor de mare tiraj, începând, spre anul 1900, cu democraticul *Adevărul* și terminând cu *Universul*, în ambele publicându-și, într-un foileton săptămânal, amintirile savuroase despre Bucureștii de altădată, care văd întâia oară lumina tiparului între 1927 și 1932, într-o serie de patru volume. După ani fertili de activitate gazetărească, Bacalbașa este ales, în 1919, președinte al Sindicatului Ziaristilor din București, calitate în care alcătuieste o „privire asupra presei românești din zilele noastre“ cuprinsă de N. Iorga, în 1922, în lucrarea *Istoria presei românești*.

Constantin Bacalbașa a mai publicat (selectiv): *Pardon* (în colaborare cu frații săi Anton și Ion Bacalbașa; București, 1899), *Capitala sub ocupația dușmanului, 1916–1918* (Brăila, 1921), *Raportul asupra libertății presei* (București, 1922) și altele.

Tiberiu Avramescu (1933–2014), unul dintre cei mai renumiți editori și istorici literari români, a fost, de-a lungul îndelungatei sale cariere, redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, coordonator al colecției „Biblioteca pentru toți“, director general al Editurilor și patrimoniului național în Ministerul Culturii, redactor-șef, apoi director al Editurii Minerva. Din 2001 a lucrat la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu“, unde s-a ocupat cu inegalabilă acribie de întocmirea unor ediții critice din operele literaturii române clasice. Volumele din *Bucureștii de altădată*, rodul a peste zece ani de cercetare și documentare, au fost elaborate împreună cu regretata editoare și traducătoare Aristița Avramescu.

CONSTANTIN
BACALBAȘA
BUCUREȘTII
de altădată

Volumul III
1885–1888

Ediție îngrijită și note de

Tiberiu Avramescu

Ediția a II-a revăzută

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Iuliana Constantinescu, Dan Dulgheru

Tipărit la Proeditură și Tipografie

© HUMANITAS, 2014

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BACALBAȘA, CONSTANTIN
Bucureștii de altădată / Constantin Bacalbașa; ed. îngrijită, pref.,
note și comentarii: Tiberiu Avramescu. –
București: Humanitas, 2014
3 vol.
ISBN 978-973-50-3923-3
Vol. 3: (1885–1888) – 2014 – Index – ISBN 978-973-50-3926-4
I. Avramescu, Tiberiu (ed. șt.; pref.)
913(498 Buc.)(0:82-94)
821.135.1-94

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372 743 382; 0723 684 194

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI (1996)

Precizările necesare privind acest tom al lucrării memorialistice elaborate de publicistul Constantin Bacalbașa (1856–1935) în deceniul al treilea al secolului nostru le-am prezentat în nota la volumul al doilea al *Bucureștilor de altădată*, apărut la Editura Eminescu din București în anul 1993 (pp. 5–10) (volumul I, cuprinzând evenimentele anilor 1871–1877 văzuse lumina tiparului, la aceeași editură, în 1987). Pentru cititorii care nu posedă volumele anterioare ale acestei ediții (apărută, totuși, în tiraje care par astăzi fantastice: 60 000 de ex. vol. I și 15 000 ex. vol. II) vom repeta sau completa câteva informații esențiale referitoare la textele care urmează, finisate de noi odată cu tomul precedent, deci până la sfârșitul anului 1991 (cu excepția *Addendei*), dar neputând apărea mai devreme datorită dificultăților prea bine știute pe care le întâmpină cultura românească în perioada fără sfârșit a tranziției.

Amintirile lui Bacalbașa cuprinse în acest volum (scrise la bătrânețe) au văzut pentru întâia oară lumina tiparului într-o formă rudimentară, nefinisată și vag organizată în cotidianul bucureștean *Adevărul*, în foiletonul de sâmbătă după-amiază, începând de la 5 noiembrie 1922 (*Cronica săptămânală* de Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, foiletonul XLII, AD., nr. 11855, 5 noiembrie 1922, pp. 1–2) până la 18 martie 1923 (*id.*, *ibid.*, foiletonul LIX, AD., nr. 11986, 18 martie 1923, pp. 1–2). Textele au fost reluate de autor, cu adaosuri, corijări și numeroase amplificări în *Bucureștii de altădată* de Constantin Bacalbașa, vol. II, 1885–1900, Editura ziarului „Universul“, București, 1928, pp. 3–102.

În ediția de față, cum era și firesc, am reprodus textul după volumul amintit, confruntarea cu *Adevărul* fiind efectuată numai pentru îndreptarea unor greșeli de tipar și îndeosebi pentru realizarea capitolului selectiv de variante și fragmente eliminate, capitol inclus în *Addenda* acestui volum. În aceeași *Addenda* am mai introdus un destul de vast material documentar menit să-l familiarizeze pe cititorul de astăzi – mai puțin informat în legătură cu realitățile României de acum peste un veac – cu detalii despre viața social-politică de fiecare zi a țării noastre și a capitalei ei în anii 1880, când s-au pus bazele României moderne, cu un sistem politic democratic avansat, dar cu o economie capitalistă rudimentară, aflată la începuturile dezvoltării ei. Așadar, cititorii interesați de trecutul țării noastre și al capitalei ei vor mai afla în *Addenda*: o cronologie amănunțită a schimbărilor din guvernele României în perioada 1871–1888, alcătuită de noi pe baza cercetării exhaustive a *Monitorului oficial al României*; un exemplu de „mesajiu regal“ pe care regele Carol I îl rostea întotdeauna la deschiderea Corpurilor Legiuitoare, solemnitate ce avea loc în fiecare an la 15 noiembrie; măsurile legislative impuse de guvernul liberal al lui

I.C. Brătianu pentru dezvoltarea mai accelerată a industriei naționale (aprilie 1887); un patetic apel adresat poporului român de către unul dintre fruntașii politici bulgari ai vremii, Zahari Stoitianov, într-un moment în care se puneau problema creării unui stat dualist româno-bulgar prin aducerea pe tronul vacant al țării vecine a regelui Carol I al României, precum și câteva documente secrete ale diplomației țariste privind această proiectată uniune care, bineînțeles, nu convenea deloc imperiului rus. Am inclus, de asemenea, în *Addenda*, articolul antidinastic *Omul periculos* de George Panu, foarte combativ om politic și publicist liberal-radical, articol care a declanșat un destul de mare scandal în epocă, precum și extrase dintr-un volum de informare generală (*Annuaire de Roumanie*, 1885) sau din publicații oficiale privind monumentele și străzile orașului, locuitorii lui, meseriile practicate de bucureșteni, localuri de petrecere, hoteluri, transportul în comun, poșta, căile ferate, prețurile maxime ale pieții (în august 1886), salariile funcționarilor din Ministerul de Interne (1885) etc. etc. – deci cam tot ce i-ar putea folosi unui romancier – ca material documentar – pentru realizarea unei cărți veridice despre viața cotidiană a bucureștenilor în anii când pe străzile orașului mai puteau fi întâlniți Eminescu sau Caragiale.

Ca și în cazul precedentelor volume, notele noastre, poate prea amănunțite, încearcă să răspundă (și, mai ales, să le corijeze) la toate problemele ridicate de textul amintirilor lui Bacalbașa, exacte în linii generale dar nu și în detalii. Am folosit, ca material documentar pentru redactarea acestor note numeroase publicații periodice din epocă, sinteze de istorie, mai vechi sau mai noi, volume de memorii ș.a., dintre care cele mai des citate au fost indicate în textul notelor prin următoarele sigle și abrevieri:

PUBLICAȚII PERIODICE:

AD.: *Adevărul*, București, 1904 (an. XVIII); 1912 (an. XXV); 1921 (an. XXXIV); 1922 (an. XXXV); 1923 (an. XXXVI);

D.A.D.: *Dezbaterile Adunării Deputaților*, București, 1886; 1887; 1888; 1889.

D.C.L.: *Monitorul oficial al României. Dezbaterile Corpurilor Legiuitoare*, București, 1884; 1885; 1886;

D.S.: *Dezbaterile Senatului*, București, 1886; 1888;

I.ROUM.: *L'Indépendance Roumaine*, Bucarest, 1885 (IXe année); 1886 (X^e année); 1887 (XIe année); 1888 (XIIe année);

M.C.P.B.: *Monitorul comunal al Primăriei București*, București, 1886 (an. XI); 1888 (an. XIII);

MOF.: *Monitorul oficial al României*, București, 1871–1889;

RĂZ.-W.: *Războiul* [-Weiss], București, 1885 (an. IX); 1886 (an. X); 1887 (an. XI); 1888 (an. XII); 1889 (an. XIII);

ROM.: *Românul*, București, 1875 (an. XIX); 1884 (an. XXVIII); 1885 (an. XXIX);

TEL.: *Telegraful*, București, 1885 (an. XVI); 1886 (an. XVII); 1887 (an. XVIII); 1888 (an. XIX).

VOLUME:

Bulei, *Partidul conservator*; Ion Bulei, *Sistemul politic al României moderne. Partidul conservator*, Ed. Politică, București, 1987;

Căzan; Rădulescu-Zoner, *Tripla Alianță*: Gheorghe Nicolae Căzan; Șerban Rădulescu-Zoner, *România și Tripla Alianță* (1879–1914), Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1979;

Câncea, *Viața politică*: Paraschiva Câncea, *Viața politică din România în primul deceniu al Independenței de stat*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1974;

Din corespondența familiei Ion C. Brătianu, II, III, IV: *Din corespondența familiei Ion C. Brătianu*, vol. II (1884–1886), București, 1934; vol. III (1887–1888), București, 1934; vol. IV (1888–1889), București, 1935;

Iorga, *Istoria presei românești*: N. Iorga, *Istoria presei românești de la primele începuturi*. Cu o privire asupra presei românești din zilele noastre de C. Bacalbașa, București, 1922;

Maiorescu, *Discursuri parlamentare*, II, III: Titu Maiorescu, *Discursuri parlamentare cu privire asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I*, vol. II (1876–1881), București, 1897; vol. III (1881–1888), București, 1899;

Maiorescu, *Istoria contemporană a României*: Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a României*, 1866–1900, București, 1925;

Maiorescu, *Însemnări zilnice*, II-III: Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, publicate cu o introducere și note de I. Rădulescu-Pogoneanu, vol. II (1881–1886); vol. III (1887–1891), București, 1936–1943;

Massoff, *Teatrul românesc*, III: Ioan Massoff, *Teatrul românesc*. Privire istorică, vol. III, Editura pentru Literatură, București, 1969;

Ornea, *Junimea*: Z. Ornea, *Junimea și junimismul*, Ed. Eminescu, București, 1975; *Enciclopedia de istorie a României* de Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina și Ioan Scurtu, Editura Minerva, București, 2000.

Întrucât cea mai mare parte a notelor noastre au fost redactate până în anul 1991, nu am apelat la bibliografia istorică mai nouă decât în cazuri excepționale, intervenind doar de câteva ori în textul deja definitiv; elaborate sub amenințarea cenzurii, comentariile noastre s-au dorit a fi totuși oneste, respectând adevărul istoric și – de aceea – nu a fost necesară o revizuire a lor radicală după redobândirea libertății totale de exprimare, în decembrie 1989.

Precizăm că, de câte ori a fost posibil, am verificat citatele reproduse de Bacalbașa cu originalul, corectând foarte numeroasele greșeli de transcriere; de asemenea, în cazul citatelor reproduse după cotidianul bucureștean de limbă franceză, *l'Indépendance Roumaine*, și tălmăcite destul de corect de autorul acestor amintiri, am revenit la versiunile originale în limba română, aflate de noi în presa vremii și mai ales în *Monitorul oficial* și publicațiile adiacente, fără a mai nota destul de numeroasele deosebiri datorate dublei traduceri, îndeosebi a transpunerilor în limba franceză efectuate în grabă de redactorii cotidianului bucureștean.

Cu acest volum încercarea noastră de a republica într-o ediție științifică însoțită de numeroase note-comentarii paginile memorialistice ale lui Bacalbașa, care nu au mai văzut lumina tiparului de peste șase decenii, ia sfârșit, în așteptarea îndoielnică a unor vremuri mai bune, favorabile desfășurării unei activități culturale normale. Regretăm că îi dezamăgim astfel pe foarte pușinii noștri cititori rămași fideli unui asemenea tip învechit de ediții, dar incertitudinea apariției ca și remunerarea adeseori simbolică a muncii editorului (practicată și de noi – de nevoie – la Editura Minerva) ne determină –

8 NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI (1996)

cu infinită mâhnire – să punem capăt, probabil pentru totdeauna, unei activități de peste un deceniu pe care am efectuat-o cu pasiune – și de ce să nu recunoaștem – cu plăcere.

Rămâne ca această ediție să fie continuată cândva – în mileniul următor – de un editor potențial mai norocos decât generația din care facem parte, generație care a suportat, fără vreo vină, toate perioadele de tranziție de o jumătate de veac încoace, în această nefericită țară situată la răscrucea tuturor furtunilor istoriei.

T.A.

26 februarie 1996

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI (2014)

Ajuns, pentru a doua oară, la ultimul volum al acestei ediții – neterminate, în fapt –, se cuvine să ne exprimăm regretul sincer că, în anul 2000, când a văzut lumina tiparului anteriorul volum al III-lea, nu am mai avut curajul să continuăm munca extrem de dificilă de editare, în condițiile în care operațiunile de acest gen încetaseră aproape cu totul de a mai fi remunerate în contextul noii realități culturale din România postrevoluționară. Riscam ca, după apariția unui nou volum, să nu ne mai putem recupera prin drepturi de autor nici măcar costurile biletelor zilnice de autobuz până la Biblioteca Academiei de pe Calea Victoriei, căci de întors, ne întorceam acasă, de fiecare dată, pe jos.

Ca și în cazul vechiului volum al II-lea, n-a fost nevoie la acest ultim volum decât de o revizie atentă prin colaționare, cu o îndreptare tacită a foarte puținelor greșeli întâlnite sporadic.

Mărturisim sincer că ne-a bucurat încă o dată ideea de a include în carte o vastă *Addenda* referitoare la Bucureștii anilor 1880, din care cititorii pot afla o mulțime de informații despre vremurile când însuși regele Carol colinda pe ulițele periferice ale Capitalei exclamând din cinci în cinci minute „Pute, domnule, pute!“, după cum relatează presa vremii.

Încheind deci o dată pentru totdeauna o muncă de aproape două decenii, nu lipsită însă de mari satisfacții intelectuale, ne amintim, cu gratitudine, de cei care, de-a lungul timpului, ne-au ajutat să finisăm redacțional aceste trei volume, și anume Maria Cernovodeanu (redactor), Gh. Popovici (tehnoredactor excepțional, săvârșit prea curând dintre noi), Editura Eminescu, 1987; Adrian Angheliescu, Editura Eminescu, 1993; Ion Nistor, Editura Albatros, 2000; Iustina Croitoru, Editura Humanitas.

TIBERIU AVRAMESCU

mai 2014

Bucureștii de altădată

1885–1888

ANUL 1885

[Diverse. Chestia cumulului funcțiilor publice. Partidul socialist se înființează în România; ziarul *Drepturile omului*. Moartea lui C.A. Rosetti. Agitarea cestiunii evreie. Expulzarea transilvănenilor din România. Războiul sârbo-bulgar. Caragiali fluierat la Teatrul Național. Debutul Operei române la Teatrul Național. Apariția ziarului *Epoca*.]

[DIVERSE]*

Judecătorul de pace osândește la 500 lei amendă pe un domn Emil Mavrocordat, care pălmuisse pe Nicolae Voinov pe când era ministru de Justiție.

În cercurile opoziției conservatoare se jubilează fiindcă tânărul Mavrocordat eră conservator.

Dar tribunalul osândește pe Mavrocordat la 3 luni închisoare.¹

Un conflict se ivește între ministrul nostru plenipotențiar Ion Bălăceanu și Ion Brătianu. În urma acestui conflict, Bălăceanu demisionează, iar în locul său, la Paris, e numit poetul Vasile Alecsandri.²

---

* Acest semn trimite la *Addenda I*. Fragmente eliminate și variante, p. 209.

1. Emil Mavrocordat îl pălmuisse, la 1/13 februarie 1885, pe Nicolae Voinov – dar acesta nu mai era, de câteva zile, ministru de Justiție – la ieșirea din restaurantul hotelului Hugues, de pe Calea Victoriei („Afacerea Voinov-Mavrocordat“, *ROM.*, 5/17 februarie 1885, p. 2). atentatorul, procuror la Iași, își manifestase astfel, la modul foarte concret, indignarea față de fostul ministru de Justiție care semnase o decizie de „permutare“ a sa fără să-l consulte. El a fost condamnat de Tribunalul Ilfov, Secțiunea a II-a – cu toată pledoaria fruntașului conservator, avocatul I. Lahovary – la trei luni de închisoare și 50 de lei amendă (*RĂZ.-W.*, 17 februarie 1885, p. 2), recursul său fiind respins, la începutul lunii martie 1885, de către Înalta Curte de Casație („Bătaia d-lui Voinov“, *RĂZ.-W.*, 13 martie 1885, p. 3).

2. Ion Bălăceanu (1828–1914), diplomat cu state vechi de serviciu, încă de pe vremea lui Cuza-Vodă, fusese, în timpul Războiului de Independență, agent diplomatic al țării noastre la Viena, aici aducându-și o contribuție importantă la recunoașterea de către marile puteri a independenței de stat a României; din septembrie 1884 era ministru plenipotențiar la Paris, după un scurt stagiul la Roma, în aceeași calitate (octombrie 1882–septembrie 1884). Se pare că, la începutul anului 1885, devenise ținta unor intrigi de culise, de care nu era străină regina Elisabeta (dar și I.C. Brătianu), care voia să-l promoveze ca ministru la Paris pe poetul Vasile Alecsandri, agreat în mod deosebit de Curtea regală (Constantin Bălăceanu-Stolnici, *Cele trei săgeți. Saga Bălăcenilor*. Ed. Eminescu, București, 1990, p. 321). În acest context, I.C. Brătianu îl menționase nominal pe Bălăceanu, în timpul unei polemici cu Mihail Kogălniceanu, în Adunarea Deputaților, la 14/26 decembrie 1884, iritat,

Dar Alecsandri a dat Teatrului Național noua sa piesă *Ovidiu* și vrea să fie de față la montare, la toate repetițiile și la întâia reprezentație. După aceea se va duce la Paris.³

---

probabil, și de relațiile prietenești ale diplomatului cu unii membri ai opoziției: „Mi-aduc aminte că odată – și onor d. Kogălniceanu o știe – d. Ioan Bălăceanu mi-a făcut o depeșe în care-mi zicea: «dacă nu vei face cutare lucru, am să public documente care au să te facă pentru totdeauna să nu te mai poți împăca cu imperatoarele tuturilor Rusiilor, Alexandru al II-lea». Și eu i-am răspuns: «Nu mă cunoști încă, dacă faci aceasta. Eu nu am trebuință de nimeni, nu am nevoie nici de împărați, nici de regi, nu am nevoie să caut să câștig favoarea nici chiar a Suveranului nostru și nici chiar a țării mele». Atunci onor. domn. Kogălniceanu mi-a zis: «Cum? nu ții să aibi o pagină frumoasă în istoria țării?» Și eu i-am răspuns: «Nu-mi trebuie nimic; și dacă fac ceva este pentru că cred că este bine să-l fac, iar nu ca să mă folosesc întru ceva sau să exploatez ceva» („Adunarea Deputaților. Ședința de la 14 decembrie 1884“, *D.C.L.*, 15 decembrie 1884, p. 331). Simțindu-se, pe bună dreptate, ofensat, Ion Bălăceanu l-a somat pe prim-ministru să publice „depeșă“ despre care acesta pomenise în Adunarea Deputaților; neprimind nici un răspuns, ministrul României la Paris și-a înaintat demisia și a trimis cotidianului *Românul* o scrisoare în care repeta cererea de a se da publicității amintita „depeșă“, atrăgând totodată atenția opiniei publice asupra grupului de adulatori care se constituise în jurul premierului („Când un bărbat a ajuns la situațiunea nepomenită ce ocupă astăzi d. Brătianu în România se formează în giuru-i un alai de lingușitori cari bat din palme la orice zice și la orice face“ – „Epistola d-lui Bălăceanu“, *ROM.*, 17/29 ianuarie 1885, p. 1). Interpelat în Senat, la 1/13 martie 1885 în „afacerea Bălăceanu“ de către Ilarie Isvoranu („dacă d. prim-ministru a voit să elimineze pe d. Bălăceanu... ar fi găsit atâtea mijloace prin finețea și experiența d-sale cum a găsit întotdeauna de a depista pe oamenii de valoare“ [...] „D-nul prim-ministru a devenit atât de mult încredător în valoarea sa personală încât a anihilat cu desăvârșire instituțiile noastre constituționale și regimul parlamentar“), I.C. Brătianu a dat vina mai întâi pe stenograf care nu i-ar fi reproduș exact fraza incriminată rostită în decembrie 1884, fiind nevoit apoi să precizeze că Bălăceanu l-ar fi amenințat „prin cuvinte în particular“, neexistând în realitate nici o depeșă: „nu-mi aduc aminte în ce formă și prin cine mi-a făcut d. Bălăceanu cea amenințare“ („Senatul. Ședința de la 1 martie 1885“, *D.C.L.*, nr. 71, 5 martie 1885, pp. 1199–1204). Majoritatea liberală a Senatului s-a făcut că nu observă contradicțiile și retractările din intervenția lui I.C. Brătianu, votând în bloc pentru „închiderea incidentului“, demisia lui I. Bălăceanu, primită de altfel și de regele Carol, la mijlocul lunii ianuarie 1885 (când Al. Odobescu, prim-secretar, era însărcinat cu „girarea afacerilor legației“ – *RĂZ.-W.*, 20 ianuarie 1885, p. 2) rămânând așadar irevocabilă. V. Alecsandri, „distins poet și viceprezident al Senatului“, a fost numit „trimis extraordinar și ministru plenipotențiar“ la Paris la sfârșitul lunii ianuarie 1885 (*ROM.*, 2/14 februarie 1885, p. 1). Relațiile lui Bălăceanu cu I.C. Brătianu au fost reluate nu peste mult timp, în 1886, când șeful guvernului îl numește ministru plenipotențiar în Turcia (1886–1888), îndelungata carieră diplomatică a lui Bălăceanu încheindu-se ca ministru al României la Londra (1893–1901), unde nu se putea remarca prea mult, pentru că Imperiul britanic nu manifesta vreun interes deosebit față de țara noastră.

3. Premiera piesei *Ovidiu* pe scena Naționalului bucureștean a avut loc la 9/21 martie 1885, bucurându-se, din partea publicului și a presei, de o primire mediocră. V. Alecsandri

Dimitrie Moruzi, căruia lumea îi spunea Kneazul, este numit prefect de poliție al Capitalei în locul lui Radu Mihai, intrat în guvern.⁴ Kneazul era încă un conservator pe care Ion Brătianu îl cucerise de la adversarii săi politici. Mai târziu s-a reîntors iarăși la matcă.

[CHESTIA CUMULULUI FUNCȚIILOR PUBLICE]

O cestiune care pasionează mult țara și este mult agitată în presă e „chestia cumulului“.

Cumularzii foiau de pretutindeni. Erea un scandal să vezi oameni ocupând câte trei și patru funcțiuni și ocupațiuni la Stat pentru ca, bineînțeles, să nu poată satisface pe nici una. Opinia publică era atât de hotărâtă, încât guvernul lăsă ca din inițiativă parlamentară să vie un proiect de lege care să modeleze abuzul.

Proiectul este votat și devine lege.

Este interesant de știut că pentru lege n-a votat nici un ministru, iar în contra ei și pentru menținerea scandalosului cumul au votat cei mai valoroși tineri intrați atunci în Parlament, precum: Tache Ionescu, Constantin Arion, Coco Demetrescu, profesorul universitar Dumitru Ollănescu (Ascanio), Emil Costinescu, precum și profesorii universitari Gheorghe Cantili, doctor Romniceanu etc.⁵

---

a părăsit țara pentru a-și prelua postul de ministru la Paris în a doua jumătate a lunii aprilie 1885 (*RĂZ.-W.*, 19 aprilie 1885, p. 2).

4. Anunțată în februarie 1885, numirea lui Dimitrie P. Moruzzi ca prefect al Poliției Capitalei a apărut în *Monitorul oficial* abia în a doua jumătate a lunii martie 1885.

5. „Legea asupra cumulului“ a fost supusă discuției Adunării Deputaților la 6/18 decembrie 1884, expunerea de motive fiind prezentată de deputatul I.G. Poenaru-Bordea. Proiectul de lege prevedea că nimeni nu poate ocupa mai mult de o funcție retribuită de stat, menționându-se totodată și categoriile profesionale exceptate („Adunarea Deputaților, Ședința de la 6 decembrie 1884“, *D.C.L.*, nr. 16, 9 decembrie 1884, p. 236). Legea a fost votată de Adunarea Deputaților la 15/27 februarie 1885, 18 deputați pronunțându-se împotriva ei, printre care și cei enumerați de Bacalbașa (*RĂZ.-W.*, 16 februarie 1885, p. 2), fiind supusă apoi discuției Senatului, începând de la 19/31 decembrie 1885; ea a fost votată cu modificări, după multe târăgănări, la 8/20 martie 1886, în următoarea formulare esențială: „Nimeni nu poate fi investit în același timp cu două sau mai multe funcțiuni publice retribuite fie de Stat, fie de județ sau comună“ („Senatul. Ședința de la 7 martie 1886“, *D.C.L.*, nr. 55, 12 martie 1886, p. 563; „Ședința de la 8 martie 1886“, *D.C.L.*, nr. 56, 13 martie 1886, p. 579). Legea stabilea însă atâtea excepții, încât un jurnal se simțea obligat să precizeze cu iritare: „Se poate zice cu drept cuvânt că legea făcută de Senat nu e pentru

La Teatrul Național dă reprezentațiuni de prestidigitație unul dintre cei mai mari scamatori cari au fost în România; el se numea Hermann. Erea într-adevăr uimitor. În fața unor săli arhipline a dat o serie de reprezentații.⁶

[PARTIDUL SOCIALIST SE ÎNFIINȚEAZĂ ÎN ROMÂNIA;
ZIARUL DREPTURILE OMULUI]

La 1 februarie a ieșit ziarul socialist *Drepturile omului*, sub următorul comitet de redacție: Constantin Bacalbașa, Al. Brăescu, Const. A. Filitis, Emilian Frunzescu, Constantin Mille, Ion Nădejde, Alexandru G. Radovici și Paul Scorțeanu.

Apariția acestui ziar a făcut senzație.^{7*}

---

stăvilirea, ci pentru *stabilirea* cumulului. Decât o așa batjocură de lege, mai bine lipsă“ (*RĂZ.-W.*, 10 martie 1886, p. 2). Ceea ce s-a și întâmplat, căci, reluată, potrivit uzanțelor, în discuția Camerei, legea votată cu modificări de către Senat a fost respinsă, guvernul angajându-se să propună „mai târziu“ alta mai bună (*Universul*, an. III, 29 martie/10 aprilie 1886, p. 2). Așadar, afirmația lui Bacalbașa că „proiectul este votat și devine lege“ la începutul anului 1885 este inexactă; legea „mai bună“ nu a mai fost votată până la căderea guvernului liberal în 1888.

6. Scamatorul vienez C. Herrmann, în vârstă de 70 de ani, a dat șapte reprezentații la București, pe scena Teatrului Național, începând de luni 11/23 februarie 1885, în fața unui public entuziast („La Teatru d. Herrmann își continuă scamatoriile înaintea unui public cu totul amețit de dibăcia artistului“ – Claymoor, în *ROM.*, 17 februarie/1 martie 1885, p. 2). Iată descrierea unuia dintre mult aplaudatele sale „numere“: „Profesorul Herrmann vine în mijlocul scenei cu o rață vie; toți o pipăie și se conving că e numai una; printr-o mică mișcare face două din ea“ („Prestidigitorul profesor C. Herrmann“, *RĂZ.-W.*, 13 februarie 1885, p. 3). El a dat și o reprezentație „specială“ la Palat, în fața familiei regale și a unor miniștri, fiind decorat de rege (care s-a întreținut „peste o jumătate de oră“ cu celebrul prestidigitor) cu „crucea de ofițer“ a ordinului „Coroana României“ (*RĂZ.-W.*, 27 februarie 1885, p. 2), marii noștri oameni politici ai acestui sfârșit de secol încă patriarhal dovedind disponibilități de amuzament naiv și copilăresc de neimaginat mai târziu.

7. Primul cotidian social-democrat român a apărut, cu întâiul său număr, la 3/15 februarie 1885, în redacția tinerilor care se constituiseră în „cercul socialist“ bucureștean, în comitetul de direcție fiind cooptați și Ioan Nădejde de la Iași și Al.G. Radovici de la Ploiești, pentru a sugera ideea că „ziarul politic-social“ era o emanație a mișcării socialiste în curs de constituire la nivel național. El a adus într-adevăr un suflu nou în presa română, prin paginație și violențele de limbaj amintind de publicațiile revoluționare franceze (v. parizianul *Droits de l'Homme* al lui Henri Rochefort de prin 1876), titlul ziarului românesc trimițând de altfel la vestita „Declarație a drepturilor omului“ elaborată în timpul Marii

La 6 martie, Cercul de studii sociale al partidului socialist a dat un banchet la sala Dacia spre a sărbători a 14-a aniversare a Comunei din Paris.

Vintilă Rosetti, fiul lui C.A. Rosetti, citește telegramele și scrisorile de adeziune venite din multe orașe.

C. Mille amintește, în câteva cuvinte, evenimentele de la 1871.

Au toastat: Emil Frunzescu, Filip Gesticone, Alexandru Radovici și eu. Studentul în farmacie Jelea și studentul în medicină Costăchescu au toastat și ei.

Mircea Demetriad, fiul actorului Demetriad și fratele distinsei actrițe Aristizza Romanescu, citește versuri în numele lojei masonice Mircea Rosetti.

Vintilă Rosetti a răspuns arătând rolul jucat de masonerie în timpul Comunei.

Barbu Delavrancea și-a exprimat mirarea pentru marea toleranță pe care Cercul de studii o arată pentru toate părerile și s-a asociat la cea mai mare parte din ideile sociale.⁸

Ziarul socialist nu avea program, nu avea fanatismul ideilor, nu avea doctrină, aluneca pe povârnișul presei burgheze, era un ziar de opoziție, dar în același timp era și un ziar anticonservator.

Revoluții Franceze din 1789. Conducător, la început, de către Constantin Mille și apoi, după ce acesta a fost chemat să-și efectueze stagiul militar (în mai 1885) de către Constantin C. Bacalbașa, cotidianul revoluționar a exprimat concomitent idei socialiste, radicale, democrat-burgheze, naționaliste și anarhiste (acestea din urmă evidente numai în coloratura violentă a limbajului și nu în acceptarea conștientă a metodelor de acțiune anarhiste, condamnate de istorie).

8. „Banchetul pentru sărbătorirea Comunei din Paris“, *Drepturile omului*, an. I, 8 martie 1885, p. 3. Banchetul a avut loc miercuri 6/18 martie 1885 în „sala restaurantului hotelului Dacia“. Loja masonică anarhistă Mircea C.A. Rosetti, cu o existență efemeră, constituită la 20 iulie/1 august 1884, nu era recunoscută de conducerea francmasoneriei române, C.M. Moroiu, „mare maestru al masoneriei“, ținând să precizeze, în martie 1885: „Masoneria română nu recunoaște existența unei asemenea loji și nici îi împărtășește ideile anarhiste“ (*RĂZ.-W.*, 12 martie 1885, p. 2). Tânărul Delavrancea, care frecventase întrunirile studenților revoluționari români de la Paris, prin 1882, adunați în cafeneaua Cluny, simpatiza sentimental cu aceștia, fără a le împărtăși toate ideile, așa cum va menționa, de altfel, în martie 1885, arătând că nu l-a îndemnat să ia parte la „banchet“ nici dragostea, nici ura pentru convingerile socialiste, ci numai prilejul „de a mă întâlni cu unii din bunii mei confrăți și prieteni cari împărtășesc ideile socialiste“ („Banchetul de la Dacia“, *ROM.*, 12 martie 1885, p. 2). Simpatia era, bineînțeles, reciprocă, tinerii socialiști comentându-i elogios literatura, așa cum o făcea, de pildă, Constantin Mille în *Drepturile omului*, sub pseudonimul Gheorghe Frunză (an. I, nr. 114, 22 iunie 1885, pp. 1–2): „...Barbu Ștefănescu, deși nu este socialist, este unul din oamenii cei mai simpatici și sunt fericit să-l prezint cetitorilor noștri. Talentul nu este de nici o partidă.“

Spre a plasa ziarul făceam și noi, socialiștii, ceea ce făceau toți ziariștii burgezi, deveneam violenți. Dar violențele noastre n-aveau ecou în opinia publică, de aceea guvernul nu ne supăra. Astăzi, un articol la fel cu cel publicat de mine în nr. 109 de la 10 iunie 1885 mi-ar fi atras cenzura, suprimarea sau un proces: pe vremea aceea nimic.

Iată articolul.

Ziarul *Orientul român* din Galați scrie:

„Femeile și copiii se hrănesc cu zarzăre verzi, oamenii cutrieră târgurile cântând muncă pentru hrană și 10 bani pentru tutun.

Am auzit cu urechile noastre cum câțiva săteni din comunele Pechea și Cudalbi ziceau ca să dea hârtie la Împăratul rusesc, că poate le-ar crede nevoia mai în grabă.“

În josul acestor reproduceri am scris:

„ȚĂRANII MOR DE FOAME, domnilor îmbuibați! Ați auzit acest cuvânt sînistru? Femeile și copiii se hrănesc cu zarzăre, iar bărbații aleargă ca să-și dea munca numai pe mâncare.

ȚĂRANII MOR DE FOAME și trântorii poleiți ai orașelor câștigă milioane în specule de noapte și în murdării neînchipuite!

ȚĂRANII MOR DE FOAME și magaziele din porturile Galați și Brăila gem încărcate de grâne, și grânele mucezesec în ele, și țărani nu au dreptul să le atingă!

ȚĂRANII MOR DE FOAME și se dau regelui apanagii și se ia pâinea fiilor și se aruncă câinilor și mizerabilii numiți reprezentanții națiunei îmbogățesc pe bogatul rege și sărăcesc pe poporul sărac!

ȚĂRANII MOR DE FOAME și deznădăjduiții voiesc a cere ajutorul Împăratului rusesc. Iată patriotismul naționaliștilor care ne acuză pe noi de cosmopolitism, de vrăjmași ai țării, pe noi, cari voim să dezvoltăm iubirea săteanului pentru pământul care va fi al lui și numai al lui!

ȚĂRANII MOR DE FOAME?!... Ei bine, ce mai așteaptă?

N-au pâine?... Greșeală, o vor găsi în hambarele bogaților.

N-au dreptul s-o ia de acolo?... Greșeală: dreptul de a se folosi de un produs nu-l are decât producătorul!

N-au puterea!... Greșeală: Unească-se, hotărască-se și vor face minuni, căci *pământul este al lor și rodul pământului [este] al lor!*⁹

9. Constantin C. Bacalbașa, „Țăranii mor de foame“, *Drepturile omului*, an. I, nr. 104, 10 iunie 1885, p. 1. Bacalbașa reproducea două fragmente din gazetele *Galații* și *Orientul român*, ambele din Galați, care se refereau la „mizeria îngrozitoare“ ce „a cuprins pe țărani județului nostru“ în condițiile unei secete care dura de o lună de zile (*Orientul român*, an. I, nr. 43, 9 iunie 1885, p. 1). Am colaționat textele reproduse de Bacalbașa, ca de obicei, cu greșeli, cu publicațiile menționate mai sus (*Orientul român* și *Drepturile omului*).

Împotriva acestei note, cvasianarhice câteodată, protesta d. Ion Nădejde de la Iași, care reprezenta nuanța social-democrată și era un adversar declarat al anarhismului. Însă eu mergeam înainte, în înțelegere, de altfel, cu colegii de la București.^{10*}

Pe la sfârșitul lunii martie o dramă întristează lumea: un tânăr locotenent din jandarmii pedestri, anume Albu, își trage un glonte de revolver în regiunea inimii. Locotenentul Albu locuia într-o cameră cu chirie din casa librarului Socec.

Motivele acestei sinucideri au fost două: întâiul, o dragoste nenorocită, locotenentul Albu iubea cu mare patimă pe o domnișoară B., dar domnișoara nu a primit să-i fie soție.

Al doilea motiv era faptul că fusese șters de pe tabloul de înaintare. Deznădăjduit din două părți, și-a curmat zilele.

În ziua sinuciderii se dusese la Ministerul de Rezel hotărât să tragă în ministru, generalul Fălcoianu, apoi să tragă în el, dar, din întâmplare, ministrul lipsea în ziua aceea.

În camera lui s-au găsit mai multe scrisori, printre care una adresată familiei, în care spunea: „Mor iubindu-vă pe toți, dar mai presus de voi toți o iubesc pe... ea“. Aci numele iubitei.^{11**}

Trist destin au avut toți frații Albu. Erau trei. Locotenentul Albu s-a sinucis, Nicu Albu, fost prefect de Piatra Neamț și deputat, a murit nebun. Iar colonelul

10. Acum, și mai ales în anii următori, între socialiștii din București (conduși de Constantin Mille, Anton Bacalbașa și Al. Ionescu) și cei din Iași (Ioan Nădejde, V.Gh. Morțun ș.a.) au intervenit unele neînțelegeri în ceea ce privește tactica pe care ar fi trebuit să o urmeze mișcarea social-democrată de la noi: calea revoluționară (cei din București) și „calea legală“ (cei din Iași), aceasta din urmă bazată, printre altele, pe colaborarea limitată cu partidul liberal, considerat, pe bună dreptate, ca având o concepție realistă privind dezvoltarea în continuare a României în plan economic și social-politic. În timpul polemicii, socialiștii din București au fost învinuiți de cei din Iași, pe nedrept, de tendințe anarhiste, evidente doar, așa cum am mai amintit, numai în terminologia folosită în unele articole publicate de aceștia.

11. Locotenentul de jandarmi Ilie Albu (n. 1860), sublocotenent în timpul Războiului de Independență (decorat cu Steaua României, Virtutea militară și crucea rusească Sf. Gheorghe) s-a sinucis la 20 martie/1 aprilie 1885 din motive sentimentale, dar și pentru că i se refuzase înaintarea la gradul de căpitan, deși trecuse cu succes examenul cuvenit. Părinții fetei pe care o iubea condiționaseră acordul pentru căsătoria tinerilor de obținerea de către locotenentul Albu a gradului de căpitan. El a mai trăit 48 de ore după ce și-a tras un glonte în cap, încetând din viață la 22 martie/3 aprilie 1885 („Din isprăvile d-lui general Fălcoianu“, *RĂZ.-W.*, 23 martie 1885, p. 1).

Jacob Albu, directorul Pulberăriei de la Dudești, a fost ucis de explozia întâmplată la Pulberărie în ajunul intrării noastre în război, la 1916.*

În ziua de 3 aprilie a sosit la București regele Oskar II al Suediei. Regele avea atunci 56 de ani.

I s-au făcut aceleași primiri sărbătorești ca întotdeauna tuturilor înalților oaspeți: prânz de gală, defilări de trupe, reprezentație festivă la Teatrul Național.¹²

[MOARTEA LUI C.A. ROSETTI]

Duminică 7 aprilie s-a stins C.A. Rosetti.¹³

Rosetti era slăbit mai de mult.

Mai întâi îl lovește crud în inimă moartea fiului său cel mare, Mircea. Această pierdere a fost o mare durere pentru el, fiindcă pe Mircea îl pregătea ca să-i fie urmaș și-l privea ca pe demnul continuator al său în toate privințele.

A doua lovitură i-au dat-o partizanii politici, liberalii, când n-au voit să-i primească reformele constituționale: colegiul unic și libertatea deplină a presei.

O mare amărăciune intrase în sufletul bătrânului ziarist și om politic. Un dezgust de lucru și chiar de viață îl cuprinsese, de aceea anunțase în ziarul său că cariera-i politică este sfârșită.

Ales deputat la București, la Ploiești, la R. Sărat, Rosetti refuză toate mandatele rând pe rând. Din Camera de revizuire se retrăsese, din noua Cameră nu mai voia să facă parte.

Mai târziu, însă, îl aleg deputat țărani Colegiului III de Argeș¹⁴; de astă dată primește, dar cere un concediu și nu se prezintă la Parlament.

12. Regele și regina Suediei (și ai Norvegiei) au sosit la București la sfârșitul lunii martie 1885, în drum spre Constantinopol, unde se afla, bolnav, fiul lor. Ei au stat trei zile în Capitală, vizitând cu această ocazie mai multe cazărmi, precum și Turnul Colței, din fața spitalului cu același nume, la construcția căruia luaseră probabil parte și câțiva soldați suedezi din armata lui Carol al XII-lea, înfrântă de ruși la Poltava (1709). Regele Oskar al II-lea (1829–1907) a revenit la București la 3/15 aprilie 1885, bucurându-se din nou de o „primire strălucită“ (*RĂZ.-W.*, 4 aprilie 1885, p. 3); el era foarte înalt, întrecându-i, după cum observa fiica lui I.C. Brătianu, Pia, „pe toți cu un cap“ (scrisoare către Ionel I. Brătianu, datată 4/16 aprilie 1885 în: *Din corespondența familiei Ion C. Brătianu*, II).

13. C.A. Rosetti a încetat din viață luni 8/20 aprilie 1885, la orele 12 și 10 „după miezul nopții“ în locuința sa din Calea Dorobanților nr. 12.

14. C.A. Rosetti fusese ales deputat al Colegiului al II-lea de Argeș la mijlocul lunii martie 1885; de astă dată el anunțase în scris că primește mandatul (*RĂZ.-W.*, 17 martie 1885, p. 1).

TABLA DE MATERII

<i>Notă asupra ediției (1996)</i>	5
<i>Notă asupra ediției (2014)</i>	9
ANUL 1885	13
<i>Diverse 13 Chestia cumulului funcțiilor publice 15 Partidul socialist se înființează în România; ziarul Drepturile omului 16 Moartea lui C.A. Rosetti 20 Agitarea cestiunii evreie 26 Expulzarea transilvănenilor din România 28 Războiul sârbo-bulgar 33 Caragiali fluierat la Teatrul Național 36 Debutul operei române la Teatrul Național 38 Apariția ziarului Epoca 44</i>	
ANUL 1886	47
<i>Moartea d-rului Marcovici 47 Inaugurarea Băilor Eforiei 49 Încheierea la București a tratatului de pace turco-sârbo-bulgar 50 Convențiunea consulară cu Germania 59 Comitetul de salut public 62 Detronarea prințului Alexandru de Battenberg de la tronul Bulgariei 63 Atentatul din strada Vămii împotriva lui Ion Brătianu 68 Devastarea ziarului Epoca 69 Apariția ziarului Lupta la București sub direcția lui Gheorghe Panu 78 Bucureștiul pitoresc de altădată: Ionică Cobzarul 79 Procesul atentatului contra lui Ion Brătianu 81</i>	
ANUL 1887	84
<i>Nicolae Fleva în opoziție crâncenă contra lui Ion Brătianu 84 Marile furtuni parlamentare 89 Tache Ionescu părăsește partidul liberal și trece în opoziție 91 Gheorghe Panu este condamnat pentru articolul său din Lupta intitulat „Omul periculos” 93 Fuga lui Panu din țară 94 Ghiță Berbecul 99 Cuconul Fânică 101 Epoca lui Claymoor 104 Escrocheria cu „apa de aur” 107 Scandalul de la Azilul Elena Doamna 107 Marile fraude militare 109 Furtunile parlamentare 110 Dizolvarea Camerei 112 Doctorul Assaky, profesor la Facultatea de Medicină din București 113</i>	
Anul 1888	115
<i>Alegerile pentru Cameră și alegerea tuturilor frunțașilor opozanți 115 Marele scandal cu furniturile militare, afacerea fraților Maican 118 Comitetul celor 12 coloneli intră în linie 119 Violentele lupte parlamentare 122 Gheorghe Panu, ales deputat de Iași, intră în țară 124 Zilele agitate de la 13, 14 și 15 martie 130 Luptele și omorul din curtea Mitropoliei 134 Arestarea lui Nicolae Fleva și Nicolae Filipescu 136 Căderea</i>	

lui Ion Brătianu; ministerul Theodor Rosetti 141 Răscoalele țărănești 144
 Condamnarea fraților Maican 145 Primul și singurul atentat împotriva regelui Carol
 149 Opoziția care a răsturnat pe Ion Brătianu se descompune 150 Greșul lui Fleva la
 alegerile comunale din București 151 Moartea generalului Dimitrie Lecca 153
 Conservatorii declară ruptura cu Dumitru Brătianu 157 Camera aleasă sub Theodor Rosetti
 159 Casația condamnă pe fostul ministru de Război, generalul A. Anghelescu 164 Moartea
 Elenei Oteteleşanu 166 Menelas Ghermani introduce etalonul de aur 167 Caragiali,
 directorul general al Teatrului Național 167 Em. Pache Protopopescu, primar al
 Capitalei 170 Dărâmarea Turnului Colței 173 Fieroasa crimă din Tabaci 175

PRIVIRE REZUMATIVĂ ÎNAPOI 177

Oamenii și faptele de la 1870 la 1888 177

ADDENDA 209

I. Fragmente eliminate și variante 209

II. Documentar 238

A. Cronologia guvernelor României (1871–1888) 238 B. Mesagiul regal, 15 no-
 iembrie 1886 253 C. Măsuri generale spre a veni în ajutorul industriei naționale,
 22 aprilie 1887 259 D. Zahari Stoianov, Către poporul român, 1886 262
 E. Documents secrètes de la politique russe en Orient (1881–1890) (Fragmente)
 267 F. Omul periculos, G. Panu, 1887 274 G. Anuarul României, 1885 (Rezu-
 mate și fragmente) 276 H. Prețurile curente ale celor mai obicinuïte articole de
 îndestulare publică ce au circulat în piețe în cursul lunii august 1886 315
 I. [Proiect de lege pentru organizarea Ministerului de Interne – salarii], 1885 323

Indice de nume de persoane 325

Indice de nume de locuri din orașul București și din împrejurimi 346